

קדוש קדוש קדוש | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
קדוש מחיה קדוש מאפן קדוש מכרוב לעומתם

35

קרובות לג' דפורענותא

ירמיה א, א

קדושתא לשבת דברי

תוכן הקדושתא: ירמיהו הנביא קילל את יום הולדתו. מבטן אמו הוקדש להוכיח את ישראל, להיות 'עמוד הברזל' לעם קשה עורף כברזל. בגלל דברי תוכחתו ביוזוהו והתקלסו בו בני דורו. ירושלים העיר העליזה לא האמינה כי יבוא צר ואויב בשעריה, ולא אבו לשמוע לדברי הנבואה. ועונשם בא — ממלכת יהודה נפלה ונשמעו דברי נהי וקינה. יהודה שתתה את קובעת כוס התרעלה. בניה גלו לבבל ועל נהרות בבל ישבו ובכו בזוכם את ימי משה הטובה וימי ירמיהו הרעים.

א אֲדָדָה בְּאַנַח מֶר // בְּכִיטְנִי אֲשֶׁר חֲמַמְרָמֶר
גַּם בְּקוֹרְאֵי אוֹמֶר אֲשֶׁר הוֹמֶר // דְּכָרִים אֲשֶׁר עֲנֹתוֹתֵי אֶמֶר

הוֹכִיחַ לִי לֵילֶדֶת // נִיּוֹכַח לְמִילֶדֶת
זַעַק וְאִירַת עַת לֶדֶת // חִיבְלוֹ לְכָל זֹאת בְּרֶדֶת

5 טַעֲנוֹן בְּחִיק הוֹרְתוֹ // יְקוֹשׁ הֵיטָה הוֹרִייתוֹ
כְּמוֹ כֵּן בְּכָל עַת בִּיאָתוֹ // לָנוּ לְקוֹנֵן דְּכָרֵי נְבוֹאָתוֹ

א תוכן הפיוט: הפייטן מצטער ונאנח בקראו את דברי התוכחה של ירמיהו, אשר מבטן אמו נוצר להוכיח את ישראל, ולקונן את קינות החורבן.

1 אדרה....מר: לפי יש' לח, טו: 'אדרה כל שנתי על מר נפשי' (עי' רש"י ורד"ק שם) ופירושו:

שנתי תדד מעיני (או: אני נודד ורועד) מרוב אנחות ובכי מר. בכיטני...חמרמר: לפי איכה א, כ.

2 גם....אמר: בקראי דברי ירמיהו אשר המיר דברי הנבואה הטובים ברעים, השווה להלן, שו' 97.

3 הוכיח....למילדת: לפי דברי ירמיה טו, י: 'אוי לי אמי כי ילדתני', ושם כ, טו: 'ארור היום אשר ילדתי בו.... ארור האיש אשר בשר את אבי לאמר: ילד לך בן זכר'.

4 חיבלו....ברדת: קשה. בכת"י: 'חיבלו' (הי' בין השיטין) לכל זאת ברתת' והוגה ל'ברדת', ואולי צ"ל: ירמיהו התאונן על גורלו (=חיבלו) שנפל עליו (=ברדת) וצ"ע.

5 טענון....הורייתו: כבר בבטן אמו היתה נבואתו (=הורייתו) לו למוקש (=קוש) לפי יר' א, ה:

'בטרם אצרך בבטן ידעתיך': השווה פסיקתא רבתי כו, ויהי בעת, קכט ע"א, על ייסוריו של ירמיהו וסירובו להתנבא מיד בצאתו מרחם אמו.

6 כמו...נבואתו: בכל שנה, בכל עת שהנבואה באה, עלינו לקונן את דברי ירמיהו. מ. זולאי מציע

שצ"ל: לנו קונן, ור"ל: תמיד היו בפיו דברי קינות ותוכחות (פיוט ינאי, תיקונים והשמטות, עמ'

כֹּל דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענותות בארץ בנימין
 וְז דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרו בטן
 וְז אבותיכם איה הם והנבאים הלעולם יחיו
 וְז זכור תיזכור ותשוח עלי נפשי 10
 וְז צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישא עניה ענותות
 וְז כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע
 רַע בְּחַרְנוּ וְלֹא טוֹב / וְנִמְנו לָרַע טוֹב
 וּפְרַעְתָּה בְּרַע טוֹב / בְּצֶדֶק אָב קַח רַךְ וְטוֹב
 ברוך 15
 (מגן)

ב מְקַשָּׁה עוֹרֵף כְּגִיד בְּרוּל // נְבִיא כְּעֶמֶד בְּרוּל
 סָח לְמוֹ מִשָּׂא כְּנִיטֵל בְּרוּל // עוֹזֵן הַחֲרוּט בְּעִיט בְּרוּל
 פֶּתֶר אֲמָרִים // צוּפִים וּמָרִים
 קִילְסוּהוּ מִמָּרִים // רָגְמוּ חֲשׂוֹ נִימְהָרִים

- 7 כֹּל.....בנימין: יר' א,א; הפטרת 'דברי' היא הראשונה מ'תלת דפורענותא' — שלוש ההפטרות של פורענות שלפני תשעה באב: עי' להלן, שו' 42.
- 8 וְז.....בטן: מש' יח,ח; רמז לדברי תוכחה הנמרצים של ירמיהו.
- 9 וְז.....יחיו: זכ' א,ה; הפסוק נדרש בפסיקתא דר"כ, דברי, עמ' 227 על דברי ירמיהו שהם קיימים לעולם.
- 10 וְז.....נפשי: איכה ג,כ.
- 11 וְז.....ענותות: יש' ו,ל; הפסוק נדרש בפסיקתא שם, עמ' 225: 'הקשיבי למצוותי, הקשיבי לדברי תורה... ואם לא ענותות — הוא ענותי'א (ירמיהו הענותותי) אתי ומתנבא עלך דברי תוכחות.....דברי ירמיהו וגו'.
- 12 וְז.....רע: תה' ה,ה.
- 13 וְנִמְנו.....טוב: לפי יש' ה,כ; נמנו: אמרנו, עי' קרובה י, שו' 27.
- 14 וּפְרַעְתָּה.....וטוב: ה' פרע לנו טובה תחת רעתנו, בזכות אב (=אברהם) שלקח 'בן בקר רך וטוב' להאכיל את האורחים (בר' יח,ז).
- ב תוכן הפיוט: ירמיהו ניבא נבואות קשות כברול על בני ישראל קשי העורף, ובגלל תוכחותיו ביזוהו.
- 16 מְקַשָּׁה.....ברול: לפי יש' מז,ד; 'מדעתי כי קשה אתה וגיד ברול ערפך' נביא.....ברול: לפי יר' א,יח; 'זהנה נתתיך.....ולעמוד ברול למלכי יהודה ולכהניה ולעם הארץ'.
- 17 סָח.....ברול: ירמיהו ניבא עליהם נבואה קשה כנטל ברול. עוזן.....ברול: לפי יר' יז,א; 'חטאת יהודה כתובה בעט ברול'. עיט: עט.
- 18 צוּפִים: דברים ערכים כצוף דבש. ומרים: תוכחות.
- 19 קִילְסוּהוּ: התקלסו בו, ביזוהו. רגמו.....נימהרים: נמהרי לב מיהרו לרגמו.

- 20 שִׁמְעַע דִּיבּוּרְךָ // שִׁמְעַע בְּחִיבּוּרְךָ
תַּנּוּת לְבוּזִי דְּכָרְךָ // תּוֹכֵן נִיבּוּי דְּוִכְרְךָ
- כֹּךְ אֲשֶׁר הָיָה דָּבָר יִי אֱלֹהֵי בִימֵי יֵאֲשִׁיחוּ בֶן אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁלוֹשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמַלְכוֹ
וְנֹ אֲרִיָּה שֶׁאֵג מִי | לֹא יִירָא אֲדָנִי אֱלֹהִים דָּבָר מִי לֹא יִנְבֵּא
וְנֹ כֵן יִהְיֶה דְּבָרִי | אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יִשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם עֲשֵׂה אֶת
אֲשֶׁר חֲפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו
וְנֹ כִי לֹא יַעֲשֶׂה יִי אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גְּלָה סוּדּוֹ אֶל עַבְדּוֹ הַנְּבִיאִים
וְנֹ דָּבָר שָׁלַח יִי בִיעָקֵב וּנְפֹל בִּישְׂרָאֵל
וְנֹ לְעוֹלָם יִי דְּבָרְךָ נִיצֵב בַּשָּׁמַיִם
- 25 בְּשָׁמַיִם עֲזוּרְךָ / וּבְאָרְצְךָ עִיזוּרְךָ // נִיפְלָא מַחְזָרְךָ / מְטָלִיל תַּחֲנִית עִם זָרְךָ
בְּרוּךְ (מַחֲיָה)
- 30 יְבוֹס הָעִיר נְבוּכָה / בִּימְבוּסָה וּבִימְבוּכָה // יִרְמְיָה פְּכָכָה / עַל חוּזֶק מְכָה
נִימְלָאָה תְּשׁוּאוֹת / עִיר מְשׁוּאוֹת // וְהִיכְבִּידוּ הָרָשָׁעוֹת / לְמַגִּיד מוֹשָׁעוֹת
יְשִׁיבֵת מְלוּכָה / שְׁבָתָה מְמָלְכָה // בִּירְבוּת מְכָה / הֶכַל מְכָה
לֵיל הִישְׁמִיעַ לְמַלְכוּת יְהוֹנָדָּה בְּעַמּוֹ // יַעֲזֵן כִּי קִינִים וְנָהִי נִישְׁמַע בְּיָמָיו
- 20 שִׁמְעַע...בְּחִיבּוּרְךָ: יִרְמִיָּהוּ הַשְּׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵי ה' שְׁנֵת־גָּלָה לוֹ. בְּחִיבּוּרְךָ: בְּדִבְקוּתוֹ כֶּךָ.
- 21 תַּנּוּת...דְּבָרְךָ: לְמַטּוֹר לְבוּזִי דָּבָר ה' אֶת דְּבָרֵי נְבוּאוֹתָיו. נִיבּוּי: נְבוּאָה, ע"ד נִלְ"ה, הַשְׁוּיָה יִר' כו, ט.
- 22 כֹּךְ...לְמַלְכוֹ: יִר' א.ב.
- 23 וְנֹ.....יִנְבֵּא: עֲמוֹס ג, ח.
- 24 וְנֹ.....שָׁלַחְתִּיו: יִש' נה, יא.
- 25 וְנֹ.....הַנְּבִיאִים: עֲמוֹס ג, ז.
- 26 וְנֹ.....בִישְׂרָאֵל: יִש' ט, ז. כָּל הַפְּסוּקִים רוֹמְזִים לְנִצְחִיּוֹת דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים.
- 27 וְנֹ.....בְּשָׁמַיִם: תַּח' קִיט, פט; וְכַשֵּׁם שֶׁנִּתְקַיְּמוּ נְבוּאוֹת הַזֶּעֶם כִּךָ יִתְקַיְּמוּ נְבוּאוֹת הַנַּחֲמָה; הַשְׁוּיָה פְּסִיקְתָּא שֶׁם (מֵהַדּוֹרֹת בּוֹכֵר, דף קטז ע"א וְאֵינוּ בְּמַהֲדָּה מְגֻלָּבִים): 'אֲשֶׁר הָיָה דָּבָר ה' אֱלֹהֵי בִימֵי יֵאֲשִׁיחוּ (יִר' ג, א). אִם זְכִיתִם — דָּבָר ה' (=נִחְמוֹת), וְאִם לֹא — דְּבָרֵי יִרְמִיָּהוּ, וְמָה יִרְמִיָּהוּ עוֹבֵר, אֶף דְּבָרָיו עוֹבְרִים, מָה ה' חַי וְקַיִם אֶף דְּבָרָיו חַיִּים וְקַיִמִּים'.
- ג תּוֹכֵן הַפִּיּוּט: יְרוּשָׁלַיִם הָעִיר הָעֲלִיזָה הִתְּחַלְּתָה לְחַרְבָּהּ. מַמְלַכְתּוֹת יְהוּדָה יִרְדָּה מִגְּדוּלְתָּהּ, וְהַנְּבִיאִ יִרְמִיָּהוּ, בְּמַקּוֹם לְבָשֶׁר יִשְׁעוֹת, מְקוֹנֵן עַל חוֹרְבָנָהּ.
- 30 יְבוֹס...נְבוּכָה: לְפִי אֶסְתֵּר ג, טו; 'וְהָעִיר שׁוֹשֶׁן נְבוּכָה'. בִּימְבוּסָה וּבִימְבוּכָה: לְפִי יִש' כב, ה.
- כְּכָכָה: כֹּאֲשֶׁר כְּכָה.
- 31 נִימְלָאָה...מְשׁוּאוֹת: הָעִיר הַמְּלָאָה תְּשׁוּאוֹת (לְפִי יִש' שם ב) הִתְּחַלְּתָה לְחַרְבּוֹת (=מְשׁוּאוֹת).
- וְהִיכְבִּידוּ...מוֹשָׁעוֹת: הָרָשָׁעוֹת גָּבְרוּ עַל דְּבָרֵי הַיִּשְׁעוֹת (=מוֹשָׁעוֹת) שֶׁל יִרְמִיָּהוּ.
- 32 מַמְלַכָּה: אוֹלֵי צ"ל מַמְלַכָּה. מְכָה: יִרְדָּה מִגְּדוּלְתָּהּ.

כך ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה עד תם עשתי עשרה
שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה עד גלות ירושלם בחדש החמישי
וְלֹךְ יִי הַצִּדְקָה וּלְנוּ בּוֹשֶׁת הַפָּנִים כִּיּוֹם הַזֶּה לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַיִם וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר
הִדְחַתְתָּם שָׁם בַּמַּעֲלָם אֲשֶׁר מַעֲלוּ בְךָ
וְנֹאמֹר לְמֶלֶךְ וּלְגִבְרִיהַ | הַשְׁפִּילוּ שְׁבוּ כִּי יֵרֵד מֵרָאשֵׁיתְכֶם עֲטָרַת
תַּפְאֲרַתְכֶם
וְאֵתָה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל
אל נא

35

עִיר הַוְּמִיָּה קִרְיָה נֶאֱמָנָה / אֲשֶׁר צִדֵּק תָּמִיד הָיְתָה מְלִינָה
נְהִיָּתָה כְּזוֹנָה בִּיָּזְנוֹנִים מְזוֹנָה / וְשִׁלְחָתָהּ לָהּ נָבִיא בֶן זֹנָה
חֲזוֹת קֶשֶׁה לְעֵנֹת וּלְדָבָר / כִּי הָיְתָה הָעוֹנָה עֵת לְדָבָר
וְאָמֵן לֹא אֶ[בּו] לְדָבָר / כְּחֶרֶשׁ לֹא שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר

ד

40

כָּל.....הַחֲמִישִׁי : יר' א.ג. לדעת נ. פריעד היתה לשלוש שבתות דפורענותא הפטרה אלטרנטיבית
ביש' כב, א-כד, הנרמזת בפיוט שלפנינו (הפטרות אלטרנטיביות וכו'), סיני, כרך סא, עמ'
רעח-רעט; נ. ווידר, השלמות ותיקונים לסידור רס"ג, ספר אסף, תשי"ג, עמ' 242).

34

וְנֹאמֵר: דני' ט.ז.

35

וְנֹאמֵר: תפארתכם: יר' ג.יח.

36

תוכן הפיוט: בגלל חטאי ירושלים שלא אבו לשמוע לנביאי האמת, נשלח אליה שליח מבשר
מוות ושבי.

ד

עיר...מלינה: לפי יש' א.כא: 'איכה היתה לזונה קריה נאמנה....צדיק ילין בה ועתה מרצחים'.

38

נביא בן זונה: השווה פסיקתא דבריי, עמ' 228: 'ר' שמואל בר נחמן פתח.....אמר הק' לישראל,
אני אמרתי לכם כי החרם תחרימם החתי והאמורי (דב' כ.יז), ואתם לא עשיתם כן, אלא ואת
רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר שלה החיה יהושע (יהושע ו.כה), הרי ירמיהו בא מבני
בניה של רחב הזונה ועושה לכם דברים של סיכים בעיניכם, ולעניינים בצידכם'; שם, עמ' 227,
ס' ד: ע"י ספרי במדבר, פיסקא עח, עמ' 74: מגילה יד ע"ב.

39

חזות קשה: לפי יש' כא.ב. כי...לדבר: לפי קה' ג.ז.

40

וואמן....לדבר: לא רצו לענות 'אמן' לדברי הנביאים: השווה קינת ר' אלעזר הקליר 'איכה
ישבה חבצלת השרון: 'זכרה זמן אשר נעשה ונשמע השיבו / ועתה ענות אמן לא אבו', ופירש
ר"ש קליין לפי ספרי דברים, פיסקא שכ, עמ' 36: 'רבי דוסתאי בן יהודה אומר, אל תהי קורא
בנים לא אמן כם (דב' לב.כ), אלא לא אמן כם, שלא היו רוצים לענות אמן אחרי הנביאים בשעה
שהיו מברכים אותם' (ארץ הגליל, תש"ו, עמ' 192: סדר הקינות לתשעה באב, מהד'
גולדשמידט, תשכ"ח, עמ' מט). כחרש....מדבר: לפי משנת תרומות א.ב: 'חרש שדברו בו
חכמים בכל מקום: שאינו לא שומע ולא מדבר'.

41

(...) ודבר דברי דברים / היו דברי ינמיהו א[מורים
משליח פמות משליח בדכךך נורא וקדוש

ה אב חנן בעד סדום ההפוכה // אם יש בה צדיקים עשרה אל תהי
למהפיקה

45 בציון שוטט למצוא אחד // לבו מיוחד / מאמין באל אחד

גם אחד מעשרה דברים // לא מיתקוממים בבוזי דברים

דברי ינמיהו / אם ישמיעו // מהם ינושעו / אם אתם ישמעו

— — — — —)

אל נא לעולם תערץ

50 דברי ירמיהו

ו איום חימה היעיר // והישמיע קול שאון מעיר

בעירת אש מרום להבעיר // בא חרי אף לבקע העיר

גחל לב החוזה // בשורו כי אין מחזה

דברים פץ ונעשו מעשה // ויגל את מסך מחסה

42 ודבר.....א[מורים: השווה פסיקתא דר"כ שם, עמ' 229: 'ד' תנחומא....בשם ר' מאיר, שכל מקום

שנאמר דבר, דברי, דברים — אלות ותוכחותיהן, כתיב אלה הדברים אשר דבר משה אל כל

ישראל (דב' א, א). מה כת' תמן? מזי רעב, ולחמי רשף (שם לב, כד); כת' דבר ה'... (הושע א, א),

מה כת' תמן? — כי אתם לא עמי (שם ט); כת' דברי ירמיהו בן חלקיה (יר' א, א) מה כת' תמן?

— ואשר למוות למות ואשר לשבי לשבי (שם מג, א); עי' ספרי דברים, פיסקא א, עמ' 1.

43 משליח: קשה, ומכוון לירמיהו שנשלח לנבא על המוות.

44 אב.....למהפיקה: לפי בר' יח, לב, אב: אברהם.

45 בציון.....אחד: לפי יר' ה, א; 'שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא....אם תמצאו איש.... מבקש

אמונה ואסלח לה'.

46 גם....דברים: אולי נתכוון הפייטן שלא קיימו את עשרת הדברות, עי' פסיקתא דר"כ, שם, עמ' 230,

שבני ישראל לא קיימו את עשרת הדברים. מיתקוממים: מתקיימים (?). ואולי לא

מתקוממים ומתנגדים לבוזי דברי הנבואה של ירמיהו לפי יר' כ, י-יב.

ו תוכן הפיוט: ירמיהו הנביא הזהיר את העם, וכיוון את חצי תוכחתו, אבל לא היה שומע לדבריו.

העם ביזה אותו ולעג לו. לבסוף דברי נבואתו נתקיימו. בני ציון שתו את כוס התרעלה והוגלו

לבבל הארץ הטמאה, ושם על נהרות בבל בכו בזכרם את ציון.

51 איום....מעיר: ה' כעס על ירושלים, לפי יש' סו, ו. חימה היעיר: לפי תה' עח, לח.

52 בעירת....להבעיר: לפי איכה א, יג.

53 גחל...מחזה: לבו של ירמיהו בער (=גחל) בראותו שאין מחזה להצלת ירושלים. אין מחזה: לפי

שמ"א ג, א; 'בימים ההם אין חזיון נפרץ'.

54 דברים....מעשה: דברי התוכחה נתקיימו. ויגל....מחסה: לפי יש' כב, ח; 'ויגל את מסך יהודה'.

מסך: במובן מגן.

55 התגלע פועל גברים // להרוס את יסודי גדרים
ולא רפו כם האברים // כהימריר עליהם הדברים

זיק דברו כחץ ירה כי // להם היצריח נביא
חזק פים הוא כאיבי // אם יטרף כלביא

טובת תחילת דבריו ביו // ועל רוע דבריו ביו
60 יוקש מיצח היעיוז // ולעגו ולעכו והיליוז

כמים עלימו פחזו // ומינבואות לא נחפזו
לא האמינו כי יפרזו // ופיגריהם על גילוליהם הורזו

מיקהלותם תעו בתעתוע // במלאכות יח לתעתיע
ניגזר עליהם בלי לתוע // בגולה לנוד ולנוע

65 שמו למר המתוקים // וזיללו דברים עתיקים
על כן אף עליהם היקים // למעט את ימי יהויקים

55-56 התגלע...הדברים: קשה, ואולי ר"ל נתגלו מעשי ידי הזוממים להרוס את גדרי המוסר או חומת ירושלים, אשר לא שמו לב לדברי התוכחה של הנביא. התגלע: התגלה, בחילוף ע-ה, כלשון הירושלמי; ע' קרובה כה, שו' 11.

56 ולא...הדברים: גם כשירמיה ניבא עליהם דברים מרים לא רפו ידיהם לחזור בתשובה.
57 זיק: במובן ניצוצי אש, לפי מש' כו"ח: 'כמתלהלה היורה זקים', דברו: דבר ה' היה בלב ירמיהו. כאש בוערת, ע' יר' כ"ט.

58 חזק...כאיבי: לפי יר' טו"ח: אם...כלביא: לפי תה' ז"ג.
59 טובת...ביו: לפי יר' יג"א.

60 יוקש...היעיוז: לפי יר' ג"ג: 'ומצח אשה זונה היה לך', ע' לעיל, שו' 19.

61 כמים...פחזו: לפי בר' מט"ד, נחפזו: נבהלו, לפי תה' מח"ו.

62 יפרזו: שיהרסו החומות, השווה איכה ד"ב, ופיגריהם...הורזו: לפי וי' כול: 'ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליתם'. הורזו: תש כוחם, כחשו, לפי צפ"ב, יא: 'נורא ה' עליהם כי רזה את כל אלהי הארץ'.

63 במלאכות...לתעתוע: לפי דה"ב לו"טז: 'ויהיו מלעייבים במלאכי האלהים...ומתעתעים בנביאיו'.

64 בלי לתוע: אוצ"ל: בליל תוע, ליל תשעה באב (מ. זולאי).

65 שמו...המתוקים: לפי יש' ה"ב, וזיללו...עתיקים: לפי דה"א ד"כב, דברים עתיקים: דברי התורה; השווה רוי"ד פ"ב (מהדורת מ"ב לרנר, כת"י): 'והדברים עתיקים — רבי אייבו אמר, הדברים הללו נאמרו מעתיקו של עולם (הקב"ה); וכן בב"ב צא ע"ב: ילקוט שמעוני (דפוס סאלוניקי), תתרע"ד.

66 אף...היקים: אולי ר"ל שה' העלה עליהם אף (=כעס), לפי תה' עח, כא. למעט...יהויקים: בין השיטין נוסף למעלה למלה 'ימי'—הדיבור, ואולי ר"ל למעט את הדיבור בימי יהויקים (מ. זולאי).

פיקוד דיבור פי גבורה // עיצה אמונה וגמורה
 צנועי חיל גורן עגולה // להוציא גם הם בגולה
 קרא להם לא שמיעו // כמו כן קראו ולא נישמעו
 רמו ודודו והירשיעו // ותועבו עת פנהר שיעו

70

שיכרון כוס תרעילה // ציון בו הרעלה
 תחת כי אוזן הערילה // הובעת ליטמיאי ערלה

ובכן דברי ירמיהו

11	דברי אהבתך איכנו	נדברי כיזיינו פאוננו
75	דברי גזירתך געלנו	נדברי דליקתינו דחפוננו
	דברי הגיוןך הימרנו	נדברי וויכחינו וויעתנו
	דברי זיכרוןך זילנו	נדברי חרפתינו חיכלוננו
	דברי טובך טרפנו	נדברי יהירתינו יגיענו
	דברי כבודך כפרנו	נדברי ליצתינו ליחלחוננו

67 פיקוד: פקודה, גזירה. אמורה וגמורה: מוחלטת.
 68 צנועי...עגולה: כינוי לסנהדרין שישבו 'כחצי גורן עגולה' (משנה סנהדרין ד,ג). להוציא... בגולה: לפי מל"ב כד,יד, נבוכדנאצר הגלה את 'החרש והמסגר' שהם לפי ו"ר יא,ז, עמ' רלג, תלמידי חכמים — הסנהדרין. עי' סדע"ר פכ"ה, עמ' 112; ספרי דברים, פיסקא שכא, עמ' 370; מדרש עשר גלויות, עמ' י; גרינהוט, ספר הליקוטים ח"ג. בכל המקורות נזכרו חכמים, תלמידי חכמים, הפייטן מתכוון לסנהדרין, עי' גינצבורג. אגדות היהודים, כרך ו (המהדורה העברית), עמ' 226, הע' 130-132.

- 69 קרא....נישמעו: משם שלא שמעו בקול הנביאים, ה' לא שמע את תפילותיהם.
 70 ותועבו...שיויעו: רמז למזמור בתה' קלז,א: 'על נהרות בבל'. ותועבו: נתעבו, בפועל.
 71 שיכרון...הרעלה: לפי יש' נא,יז.
 72 אוזן הערילה: עשו אוזנם ערלה לפי יר' ו,י. הובעת: אולי צ"ל הובאת (מ. זולאי) וצ"ע.
 71-2 תוכן הפיוטים: פיוט ז¹ מסודר לפי א"ב. כל שורה מכילה באות ראשונה את החטא ובאות שנייה את העונש, מידה כנגד מידה. פיוט ז² עניינו תפילה לשיבת ציון, בניין בית המקדש ופיוס בין הקב"ה לישראל. פיוט ז¹ מתחיל במלה 'דברי' — יר' א,א ופיוט ז² 'תדבר' — יר' א,ז.
 74 אייבנו: שנאנו. באוננו: הגיענו.
 75 דליקתינו: לפי תה' יב, 'בגאות רשע ידלק עני', ירדוף להרע.
 76 וויכחינו: תוכחותינו. וויעתנו: עיוותנו, בחילוף אותיות ור"ל: הפרנו דברי תורתך (הגיוןך) ובאו התוכחות ועיוותנו (מ. זולאי, עיוני לשון, עמ' קפו).
 77 זילנו: זוללנו, בזינו.
 78 טרפנו: ערבנו. יהירתינו: גאוותנו. יגיענו: הגיענו.
 79 ליחלחוננו: אולי צ"ל: ליכלכוננו, בחילוף ח-כ.

רעים / ידובר לנו דברים טובים / ויערב לך דיבורינו / וינעם לך
מידברינו / כי דברי הנביאים אשר נבאו / הרעות הן ככר באו /
נחמות עת יבואו

100

אתה עזבתה אתה תחזור / אתה קצפתה אתה תרצה / אתה רגזתה
אתה תרחם / אתה מחצתה אתה תרפא / אתה הירעתה אתה
תיטיב / אתה היבערתה את הבערה / שלם תשלם כמבעיר את
הבערה / אתה הרסתה אתה תייסד / אתה החרבתה אתה תבנה /
אתה האכלתה אתה תשמח / ובביתך תשמע קדושה ממקדישך
במקדש קודש / כסוד שרפי קודש כל וקרא

105

ט אציל בכהנים / בארץ בנימין // גש בידברים / דעת למבנינים
היגיד אמרים / וכולם נכוחים / זיכר חיים /
חישק כחיות מעריצים

לעומתם

טעמו כי טוב / יקר לקח טוב // כי דרך טוב /
לכם הידריך טוב /
מרעית לא יטוש / נצח לא יטור // סלח וגם טוב /
עליכם לייחד טוב

110

פעמים

פנו והיושעו / צאן קדשים שנמעו // קוממיות
תאשרו / רצון אל תישרו
שלום תיושבו / שקט תשלנו // [תהל] ת אל

99 מידברינו: דיבורינו, תפילחנו.

102 אתה...תרפא: לפי דב' לב, לט.

103 שלם...הבערה: לפי שמ' כב, ה; השווה בבלי ב"ק ס ע"ב: 'שלם ישלם המבעיר את הבערה —
אמר הקב"ה, עלי לשלם את הבערה שהבערתי, אני הצתי אש בציון, שנאמר ויצת אש בציון
ותאכל יסודותיה (איכה ד, יא), ואני עתיד לבנותה באש, שנאמר ואני אהיה לה חומת אש וגו'.
ט תוכן הקדושה: סיום של נחמה וישועה. ירמיהו ניבא דברים טובים ונכוחים. ואם נשמע לדבריו
נזכה לשיר תהילת ה' מתוך שלום ושלווה.

107 אציל...בנימין: ירמיה הנביא, לפי יר' א, א. גש: ניגש.

108 זיכר חיים: מתנת חיים.

109 חישק...מעריצים: דבריו נחשקים כהערצות מלאכי מעלה (=חיות).

110 טעמו...טוב: לפי תה' לד, ט.

111 מרעית: צאן מרעיתו, ישראל. נצח לא יטור: לפי תה' קג, ט.

114 שלום...תשלנו: השווה קרובה לא, שר' 39: קרובה כט, שר' 29.

תְּשׁוּרָרוֹ / תּוֹקֶף קוֹל תְּשֻׁמְעוֹ

להיות

115

מתוך קדושתא לשבת 'דברי'

ט² אחד

אַזְכִּירָה יָמִים עִם יָמִים / יָמִי יִרְמִיָּהוּ עִם יָמִי מֹשֶׁה

בִּימֵי מֹשֶׁה אֲזַכְּרֶנּוּ נֶאֱהָבּוּ	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ נִיתְחַיֵּיבוּ וְנֵאֱיִיבוּ
בִּימֵי מֹשֶׁה פִּטְלָה עֲבֹדֹת פֶּרֶךְ	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ פִּטְלָה עֲבֹדֹת עֶרֶךְ
בִּימֵי מֹשֶׁה גְּאוּלִּים נִיגְאָלוּ	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ גְּעוּלִים גָּלוּ
בִּימֵי מֹשֶׁה דְּרוֹר חִירוֹת יֵצְאוּ	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ פַּעֲבָדִים פְּבוּלִים יֵצְאוּ
בִּימֵי מֹשֶׁה הִבְקָעוּ מִי תְּהוֹמוֹת	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ הִבְקָעָה עֵיר חוֹמוֹת
בִּימֵי מֹשֶׁה וַעַל הַיָּם נָמוּ אֲזַיְשִׁיר	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ וַעַל נְהָרוֹת נָמוּ אֵיף נָשִׁיר
בִּימֵי מֹשֶׁה זָבוּ מִיָּם עִם עֵת צָמָא	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ יָבֵשׁ חִיכָם בְּצָמָא
בִּימֵי מֹשֶׁה חֲשֵׁרֶת מִן וּבִשּׁוֹר אָכְלוּ	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ מִבִּשּׁוֹר בְּנִיָּהֶם אָכְלוּ
בִּימֵי מֹשֶׁה טַעַם כָּל רוֹו וְשָׁכְעוּ	וּבִימֵי יִרְמִיָּהוּ לַעֲנָה רוֹו וּמְרוּרִים שָׁכְעוּ

120

125

ט² תוכן הפיוט: השוואות בין ימי משה הטובים וימי ירמיהו הרעים. השווה פסיקתא דברי, עמ' 237: 'מן' כההנים אשר בענות וגו' (יר' א, א). א"ר ברכיה אמר ירמיה, עשוק שמי בכהנים. בימי משה יברכך ה' (במ' ו, כד), ובימי: ולקח מהם קללה (יר' כט, כב). בימי משה: וישמרך (במ' שם) ובימי: אשר למות למות (יר' טו, ב). בימי משה: יאר ה' פניו אליך (במ' ו, כה) ובימי: במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה ג, ו) וכו'. לעומת כל משפט של טובה בברכת כוהנים משפט מקביל לרעה מדברי ירמיהו. פיוטו של ינאי שימש דוגמא לפייטנים אחרים כר' אלעזר הקליר ועוד, שפייטו בקינותיהם השוואות בין משה לירמיהו. עי' צונץ, Literaturgeschichte etc. עמ' 51: א. מירסקי, ממדרש לפיוט ולשירת הספרדים, לשוננו, כרך לב (תשכ"ח), עמ' 129. הקבלות רבות, בין דברי ירמיהו במגילת איכה לדברי משה בתורה, הובאו במדרש תימני לתשעה באב, השווה מ"ב לרנר, דרשות חדשות לט' באב, ספר זכרון לשמואל בלקין, ניריורק תשמ"א, עמ' 84-106.

117 ימים עם ימים: עי' קרובה כסג, שו' 23.

118 כנער נאהבו: לפי הושע יא, א. ונאייבו: נשנאו.

119 עבדות פרך: במצרים. עבודת ערך: נדרי ערך האדם לבית המקדש.

120 געולים: חוטאים.

123 ובימי....נשיר: תה' קלז, א.

124 בימי....צמא: שמות יז, תה' עח, כ. ובימי....בצמא: לפי איכה ד, ד.

125 חשרת: נזילת, כדרך כברה, כאן במובן שפע מן השמים. ובימי....אכלו: לפי יר' יט, ט.

126 בימי....ושבעו: רמז למן שהיה בו טעם כל מיני מזון, עי' לעיל, קרובה נח, שו' 8.

ובימי....שבעו: לפי איכה ג, טו.

ובימי ירמיהו ידו פרש צר וייראו	בימי משה יד הגדולה ראו	
ובימי ירמיהו כאשה גרושה היו	בימי משה ככלה כבודה היו	
ובימי ירמיהו מפניהם הלכתה	בימי משה לפניהם הילכתה	
ובימי ירמיהו מה עוזבו ומה הוכארו	בימי משה מה יפו ומה נעימו	130
ובימי ירמיהו נעשו כחירש לא שומיע	בימי משה נמו נעשה ונשמע	
ובימי [ירמיהו] שנאיהם עלו כעננים	בימי משה סובלו על עננים	
ובימי [ירמיהו] רודפיהם קלו מנשרים	בימי משה עלו על נשרים	
ובימי ירמיהו אנפתה והיקנאתם	בימי משה פדיתם וקנייתם	
[ובימי ירמיהו צ] פדו וניתכלו	בימי משה צניפימו לא כלו	135
למו [אב ובימי ירמיהו ית]ומים היינו	בימי משה קראתם בנים ואתה	
אין אב		
ובימי ירמיהו] נתתם לטיבחה כמו צאן	בימי משה רעיתם בביטחה כצאן	
[ובימי ירמיהו] ניגזר עליהם שלא יכנסו לארץ	בימי משה שוכנו ביצבי ארץ	
[ובימי ירמיהו] תועתעו בכל גוי	בימי משה תקפו מכל גוי	

140 נשינו טובה מרוב רעה / שמענו רע[ות] / השמיענו טובות
באו ראשונות / יצמחו חדשות / ראשון ואחרון תשמיע....
אני לראשונים ואני לאחרונים

להיות

- 127 בימי...ראו: שמות יד, לא. ובימי...וייראו: לפי איכה א, י.
128 בימי...היו: לפי יר' ב, ב. ובימי...היו: לפי יר' ג, א.
129 בימי...הילכתה: לפי דב' א, ל.
130 בימי...נעימו: לפי שה"ש ז, ז. עוזבו: לשון לכלוך, עי' קרובה כג, שו' 74. הוכארו: הוכערו.
132 בימי...עננים: לפי שמ' יג, כב. ובימי...כעננים: לפי יר' ד, יג.
133 בימי...נשרים: לפי שמות יט, ד. ובימי...מנשרים: לפי איכה ד, יט.
134 והיקנאתם: הכעסותם.
135 בימי...כלו: דב' ח, ד. [ובימי...ונתכלו: לפי איכה ד, ח.
136 בימי...אב: לפי דב' יד, א. [ובימי...אב: לפי איכה ה, ג.
137 בימי...כצאן: לפי תה' עז, כא. [ובימי...צאן: לפי יר' יב, ג; תה' מד, כג.
138 ביצבי ארץ: בארץ הצבי, לפי יר' ג, יט, דנ' יא, מא. [ובימי...לארץ: לפי משנה תענית ד, ו; 'חמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בחמוז. וחמשה בחשעה כאב...נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ'.
139 תקפו: חזקו.
141 באו....חדשות: לפי יש' מב, ט.

שרידים מקרובות נוספות ל'דברי'

שריד א

- 2 [דברי תועה] תעתוע תוך תעב תאכנו
 ודברי שלישים שלוש מאות ששים וחמש
 שפנגד שנה שקולה שקרנו
 דברי ריר רע רוגז ריב ריק ריש רדפנו
 5 ודברי קושט קול קידוש קדומה קדושת קץ קראתה קצינו
 דברי צינים צרים צפופים צאת צרות צוקות צונחנו
 ודברי פשר פתר פרק פרט פלילה פליאה פתחנו
 דברי עוקש עושק עיקול עוות עזות עשינו
 ודברי סיח סוד שום שכל שובע שמחות שניאנו
 10 דברי ניאופים ניאוצים ניבולים נפולים ניגופים ננהגנו

שריד א

- 1 תוכן הפיוט: מכיל שעשוע לשון לפי סימן תשר"ק, על חטאי ישראל שגרמו לחורבן בית המקדש.
 תועה: השלמתי לפי כתי"פ; ע"י להלן שרידים נוספים ל'שמעו', שו' 1. תוך: נדרף ל'מרמה'
 תה' י.ז.
 2 שלישים: כינוי לדברי תורה, לפי מש' כב, כ; השווה פסיקתא דר"כ, בחדש השלישי, עמ' 213:
 'בחדש השלישי לצאת וג' (שמ' יט, א). זה הוא שאמר הכתוב: הלא כתבתי לך שלישים
 במועצות ודעת, אם בקשתה ליטול עצה, מן התורה הוי נוטל'. שלוש מאות וכו': השווה
 פסיקתא דר"כ, בחודש, עמ' 203: 'שס"ה מצוות בלא תעשה כנגד ימות החמה (=שנה שקולה),
 כל יום ויום אומר לאדם: בבקשה ממך אל תעש בי את העבירה הזאת'; ע"י מכות כג ע"ב, בשם
 ר' שמלאי.
 4 ריר: ע"י קרובה פח, שו' 84.
 5 קדומה: כינוי לתורה לפי מש' ח, כב. קצינו: כרתנו, קיצצנו לפי מש' כו, ו; 'מקצה רגלים חמס
 שותה', ואולי צ"ל: קצנו.
 6 צינים: מוקשים, קוצים, לפי מש' כב, ה; 'צינים פחים', ע"י רש"י וראב"ע שם. צוקות: מצוקות,
 לפי יש' ח, כב.
 7 פשר, פתר, פרק: כינוי לדברי תורה. פליליה: משפט. פתחנו: צ"ע ואולי צ"ל: פתינו. לפי הושע
 ז, כא: 'ויהי אפרים כיונה פותה אין לב'.
 9 שום שכל: כינוי לדברי תורה, לפי נחמיה ח, ח. שובע שמחות: לפי תה' טז, זא.
 10 נפולים: מקולקלים, ירודים, ע"י קרובה ז, שו' 62.

וּדְבָרֵי מֶלֶל מֶלֶץ מֶלֶט מִתְנָה מִמֶּנֶּה [דְּ]בָר מְאֻסָּנוּ
 דְּבָרֵי לוֹכְדִים לְצִים לְאֶלְעָזָר לֹא לְהוֹעִיל לְקַחְנוּ
 וּדְבָרֵי... פֶּחַשׁ פָּזָב פָּכָל...
 דְּבָרֵי... יְצוּן יוֹם יְסוֹד יְדַעְנוּ
 וּדְבָרֵי טַעַן טַעַם טִיכּוּס טוֹב טִיהוּרִים טִיבּוּלִים טִינָפְנוּ 15

שריד ב

...בְּרַחֲמִים / פֶּה אֲשֶׁב בְּמִקוֹ[מִי]... / וְאַבְחַר בְּזֶרַע הַמְּקוֹדָשִׁים /
 הַמְעַרִיצִים וְהַמְּקַדִּישִׁים / וְשִׁילּוּשׁ קְדוּשָׁה מְשֻׁלָּשִׁים / וְשִׁיר חֲדָשׁ מְחֻדָּשִׁים /
 בְּעִירִין וְקַדִּישִׁים / קְ[דוּשׁ] קְ[דוּשׁ] קְ[דוּשׁ] מְקַדִּישִׁים /
 לֹאֵל נֶעְרַץ בְּסוֹד קְדוּשִׁים / כֹּךְ [וּקְרָא] זֶה לֹזֶה וְאָמַר 5

בְּדִיבּוּר בְּאוֹמֵר וּבְמַעַן / אֲמַתִּיק בְּרָכָה כְּלִי לַעַן / וּקְדוּשָׁתָךְ עַד כֶּסֶּ אַעַן
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְדוֹשׁ מְדוּבָרֵי דִיבּוּר / קְדוֹשׁ מְאוֹמְרֵי אוֹמֵר / קְדוֹשׁ מְמַמְתִּיקֵי לַעַן
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְדוֹשׁ צְחוֹת יְדָבָר עַל לֵב (מ)מְדָבָרֵי דִיבּוּר 10
 קְדוֹשׁ יֹאמֵר חִירוֹת לְהָשִׁיב לֵב מְאוֹמְרֵי אוֹמֵר
 קְדוֹשׁ יַעַן וְיִלְיָץ יוֹשֵׁר מְמַמְתִּיקֵי לַעַן
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְ[דוּשׁ] מַחִיה קְדוֹשׁ מֵא[וּפֶן] קְ[דוּשׁ] מִכְ[רּוּב]
 מִמְּקוֹמוֹ יִשְׁקִיף מְשָׁמִי מַעַל / וְיִשְׁקָה שׁוֹתֵי לַעַן כּוֹס יְשׁוּעוֹת 15

11 מלל: דיבור. מלץ: מליצה. מתנה ממ[ד]בר: כינוי לתורה, לפי במ' כא, יח, שנדרש בתנח' חקת
 כא, על התורה שניתנה במדבר.
 12 לוכדים.....לאלעזר: השווה קרובה כג, שו' 3-4-52; הכוונה לפנחס בן אלעזר, והוא לפי
 פסיקתא דר"כ, דברי, עמ' 236: 'ארבעה הן שבני ישראל ביזו אותם. פנחס, אוריה, יחזקאל
 וירמיה, והקב"ה ייחס אותם לטובה' (עי' ש. ווידר, פיוטי יגיי, שם).
 15 טען: טענה, טעם: טיבולים: טבילות מטומאה.

שריד ב

6 ובמענה: ובמענה. לען: לענה. כס: כסא הכבוד.

בְּלִי רֵעַל / סוּדְרִים יִחְדּוּ צָבָא מָשָׁה וּמַעַל / פּוֹצְחִים הָדָרוּ
 מוֹרִיד שְׁאוֹל נִיַּעַל /
 תָּשׁוּב בְּרַחֲמִים וְתַעֲוֶרֶר קֶץ נִיחֻמִּים / וְתִשְׁמִיעֵנוּ שְׁנִית לְעֵינֵי כָּל אֲוָמִים /
 ל[היות] ל[כס] ל[אלהים]

שִׁיר ג

- ט¹ נַעֲרִיצֶךְ וְנַקְדִּישֶׁךְ וּג' (נוסח א)
 עֵינֶיךָ פְּקוּחוֹת / וְאֲזִינֶךָ קְשׁוּבוֹת / יַעֲנוּ וַיֹּאמְרוּ
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְדוֹשׁ מִבְּעַלֵּי שָׁנָה / קְדוֹשׁ מִבְּעַלֵּי קְנָאָה / קְדוֹשׁ מִבְּעַלֵּי תַּאֲבָה
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְדוֹשׁ מַעֲלִיּוֹת שָׁמַיִם / קְדוֹשׁ מַתְחִיּוֹת אָרֶץ / קְדוֹשׁ מַמְצוֹלוֹת יָם
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְדוֹשׁ מִתְּשָׁבִי אֲשֶׁר עָלָה אֶל עֲלִיּוֹת שָׁמַיִם
 קְדוֹשׁ מִיוֹנָה אֲשֶׁר יָרַד לְתַחֲתִיּוֹת אָרֶץ
 קְדוֹשׁ מִבֶּן אֲמֵתִי שִׁירָד אֶל מַצּוֹלוֹת יָם
 קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ | יי צבאות מלא כל הארץ כבודו
 קְדוֹשׁ מַחִיָּה | קְדוֹשׁ מֵאוֹפֵן | קְדוֹשׁ מִכְרוֹב לַעֲוֹמָתָם כָּל יֹאמְרוּ
 בְּרוּךְ כְּבוֹדוֹ מִמְּקוֹמוֹ
 מִמְּקוֹמוֹ הַבֵּיט בְּחֶרֶפֶן מִקְדָּשׁוֹ וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ
 בְּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ
 מִמְּקוֹמוֹ הַבֵּיט בְּגִלּוֹת עֲמוֹ וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ
 בְּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ
 16 סוּדְרִים...וּמַעַל: יִשְׂרָאֵל וּמֵלָאכִי מַעֲלָה הַמַּתְפַּלְלִים יִחַד וְאוֹמְרִים 'קְדוּשָׁה'. סוּדְרִים: עוֹרְכִים
 תְּפִילָּה, מִן 'סִידוּר' תְּפִילָּה. מוֹרִיד...וַיַּעַל: שִׁמְ"א ב.ו.

שִׁיר ג

- ט¹ בְּדֶרֶךְ כָּלִל מוֹבָאוֹת בִּקְרוּבוֹת יְנִי שְׁלוֹשׁ שׁוֹרוֹת הַמַּתְחִילוֹת 'מִמְּקוֹמוֹ', כֹּאן נוֹסְפוֹ, אוֹלֵי עַל-יְדֵי
 מַעֲתִיקִים עוֹד שְׁלוֹשׁ.
 2 עֵינֶיךָ...קְשׁוּבוֹת: לִפִּי דהי"ב ו.מ.
 4 קְדוֹשׁ מִבְּעַלֵּי שָׁנָה, קְנָאָה, תַּאֲבָה: אֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי הַכּוֹנֵה.
 8 קְדוֹשׁ...שָׁמַיִם: מִל"ב ב.י.א.
 9 קְדוֹשׁ...אָרֶץ: לִפִּי יוֹנָה ב.ז.
 10 קְדוֹשׁ...יָם: שִׁם, שִׁם, ד.

מִמְקוֹמוֹ יָחוּן שְׁאֲרִית יוֹסֵף	והוא במקומו
ברוך כבוד יי ממקומו	
מִמְקוֹמוֹ יִכּוֹנֵן בֵּית אוֹלָמוֹ	והוא במקומו
ברוך כבוד יי ממקומו	
מִמְקוֹמוֹ יָחוּן וַיַּחְמוֹל וַיִּרְחֶם עַל קְהֵלּוֹ	והוא במקומו
ברוך כבוד יי ממקומו	
מִמְקוֹמוֹ יִנַּחֵם עָמוֹ וְצֶאֱן מַרְעִיתוֹ	והוא במקומו
ממקומו יפן בעם היחידים בכל יום פעמים	
ואומרים פעמים באהבה שמע ישראל וג'	

שריד ד

אופנים

בְּדִבּוּר כִּכְח בְּקַבּוּל אִיזְנֹתָה קְהֵלָךְ / וּמִיָּאֲנוּ קָשׁוּב מִלּוּלָךְ /	
וְנִמְתָּה לְחוּזָךְ אֶל תַּפְגַּע בִּי לְחִילָךְ / תּוֹקֶדֶשׁ בְּעַם מִיֶּחַל לָךְ	
קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו	
קדוש מִמְקַבְּלֵי תוֹכְחָה / קדוש מְפוֹחְדֵי מְכוּחָךְ / קדוש מְעַמּוּסִיךְ	5
הַנִּצְבִּים לְחִילָךְ	
קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו	
קדוש יִשְׁמִיעַ עָמוֹ דְּבָרֵי שְׁלוֹם	
קדוש יִצְוִין עָמוֹ דְּכָר טוֹב	
קדוש יִנַּחֵם עָמוֹ וַיִּדְבֵּר עַל לִפְסָם	
קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו	10
קדוש מחיה קדוש מאופן קדוש מכרוב לעומתם [ברוך יאמר]	
מִמְקוֹמוֹ יִגְלֶה רוֹכֵב עָבִים / וַיִּדְבֵּר עַל לְבָבוֹת עֲצָבִים	

18 ממקומו....יוסף: לפי עמוס ה,טו.

20 בית אולמו: בית המקדש.

שריד ד

1	אופנים: עי' מבוא, עמ' 11.
2	בקבול: מקביל לשו' 5; קבלת תוכחה. איזנחה: השמעת. עי' להלן, שו' 139, לפי קה' יב,ט: 'למד דעת את העם ואזן וחקר'.
3	ונמתה.....בי: לפי יר' ז,טז. לחילך: לקהלך, לאנשי חילך. וכן להלן, שו' 5.
12	רוכב עבים: כינוי לה', לפי יש' יט,א; תה' קד,ג. או למשיח לפי דנ' ז,ג.

וַיִּנָּחֵם עִמּוֹ בְּדִבְרֵיהֶם טוֹבִים / הַמַּיִיחִדִּים שְׁמוֹ בְּכָל מוֹשְׁבֵי
פְעָמִים [בִּאֱהָבָה שְׁמַע אומרים] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְג'

קדושתא לשבת שמעו

תוכן הקדושתא: פליאה היא בעיני הפייטן שבני ישראל הקשו ערפם ומיאנו לשמוע לדברי הנביא ירמיהו. הם לא זכרו את הטובות שעשה ה' עמם בארץ מצרים, הלכו אחרי ההבל והמירו טוב כרע. אבל ה' לא גמל להם כרשעתם וכדרכו מעולם הוא עובר על פשע וסולח לעוונות. הפייטן מסיים את הקרובה בדברי התנחומין על קול הגאולה שיישמע מציון.

א אומרי כסיני נישמע // בציון שחו לא אשמע
גברים עים נשים כשימע // דבר אחד לא אבו שמע

השומעים קול מדבר // ומשמעי תשובת הדיבר
ודו מלשמע ומלדבר // חשבו כחרש לא שומע ולא מדבר

טוב קראו ולא נישמעו // יען כי קרא ולא שמעו
כמה לעג ובוז הישמיעו // למשמיעם שימע שימעו

כך שמעו דבר יי בית יעקב וכל משפחות בית ישראל

א תוכן הפיוט: בני ישראל, שאמרו בקבלת התורה 'נעשה ונשמע', לא רצו לשמוע לתוכחת הנביא ירמיהו, והביאו על עצמם את החורבן.

1 בציון... אשמע: עי' להלן, שו' 12,11; השווה פסיקתא דר"כ, שמעו, עמ' 243: 'א"ר לוי ... כיוון שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמ' כד,ז). איבדו את 'נעשה' — עשו להם עגל מסכה (שם לב,ח). אמר להם הק': שמרו את 'נשמע' כילו (=כאילו) ששמרתם שניהם, וכיוון שלא שמעו אמר להם הק': שמעו דבר ה' (יר' ב,ד), עד שלא תשמעו דברי ירמיהו, שמרו דברי תורה, עד שלא תשמעו דברי נבואה ... דברי תוכחות ... דברי קינתורין.
2 גברים עים נשים: לפי יר' מז,טו, ושם כ. כשימע: כאשר שימע ירמיהו דברי התוכחות.
3 השומעים... הדיבר: בני ישראל ששמעו 'קול אלוהים מתוך האש' (דב' ד,לד), וגם ענו 'תשובת הדיבר' — 'כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע'.

4 ודו... מדבר: עי' לעיל בקדושתא ל'דברי', שו' 41.

5 טוב... שמעו: עי' להלן, שו' 12; השווה פסיקתא, שם, עמ' 241 'לא שמעו והפסידו — אילו ישראל, ולא שמעו אלי ולא הטו את אזנם (יר' ז,כו). ומה הפסידו? — אשר למות למות ואשר לחרב לחרב (שם טו,ב)'.
6 שימע שימעו: שימע — נבואת ירמיהו: 'שמעו דבר ה''.
7 כך... ישראל: יר' ב,ד; קריאת 'שמעו' לשבת שניה של תלת דפורענותא.

וְאִם תֵּאָכְלוּ וּשְׂמַעְתֶּם טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ
וְשׁוֹמֵעַ לִי יִשְׁכַּן בְּטַח וּשְׁאֵנָן מִנִּפְחָד רַעֲהָ
וְאִשְׂרֵי אָדָם שׁוֹמֵעַ לִי | לִשְׁקֹד עַל דְּלַתוֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזַת פֶּתְחֵי
וְנִי (וְעַתָּה) בְּנִים שִׁמְעוּ לִי | וְהִקְשִׁיבוּ לְאֹמְרֵי פִי
וְנִי וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֲשַׁמַּע אֹמְרֵי אֱלֹהִים

אֱלֹהִים יִחַנְּנֵנוּ / וְנִיִּקְרָא וְיִעֲנֵנִנוּ / יֵאִיר עֵינֵינוּ / וּבִימִינוּ יִגְוִנֵנוּ
(מִגֵּן) בְּרוּךְ

15 ב מֶה מֵצְאוּ בִּי עֶוֶל // נִיטְעִי כְּנֶת חֶבֶל
סֹטוֹ אַחֲרֵי הַחֶבֶל // עֲלִיָּהֶם כְּבֹד סִיכָל
פֹּתוֹ וְלֹא יִשְׁבוּ // צֶעֶק וְלֹא קִשְׁבוּ
קְדוֹרָנִית יִשְׁבוּ // רִיטוּשׁ אַחֲרָנִית הוֹשְׁבוּ

שְׁכַחוּ כִּי נִפְרָקוּ // מִיְנוּף עֵת נֶאֱקָר
תְּמִימִים אֲשֶׁר בְּקֶרֶב דְּבָקוּ // תָּעוּ וּמַעֲלִי [נֶחֱ]קוּ

כֹּךְ כֹּה אֹמֵר יֵי מֶה מֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עוֹל כִּי רָחֲקוּ מֵעֲלִי וַיִּלְכּוּ אַחֲרֵי
הַחֶבֶל וַיַּהֲבִלוּ

וְנִי נִדְרַשְׁתִּי לִלְוֹא שְׂאֵלוֹ נִמְצְאָתִי לִלְוֹא בִּקְשׁוֹנִי אִמְרַתִּי הִנְנִי הִנְנִי
אֵל גּוֹי לֹא קוֹנֵן אֶת בְּשָׁמִי

8 וְ...תֹאכְלוּ: יֵשׁ, אִיט: הַשְׁוּוּה פְּסִיקְתָּא, שֵׁם: 'אִם תֵּאָכְלוּ וּשְׂמַעְתֶּם טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ' וְאִם תִּמְאֲנוּ
וּמִרִיתֶם חֶרֶב תֹּאכְלוּ. חֶרֶב וּבִינָה תֹאכְלוּ (דּוֹרֵשׁ 'חֶרֶב תֹּאכְלוּ' — חֶרֶב וּבִינָה תֹאכְלוּ מֵאִכְל עֲנִיִּים).
9 וְ...רַעֲהָ: מִשֵּׁי, א, לֵג: גַּם פֶּסוּק זֶה נִדְרַשׁ בְּפִסִּיקְתָּא שֵׁם עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ וְהִפְסִידוּ.
10 וְ...פֶתְחֵי: שֵׁם, ח, לֵד.
11 וְ...פִי: שֵׁם, ז, כֹּד.

12 וְ...אֱלֹהִים: זִכְ, זִיג: כָּל הַפְּסוּקִים מְדַבְּרִים בְּשִׁבְחָם שֶׁל שׁוֹמְעֵי דְבַר ה'.
ב תּוֹכֵן הַפִּיוּט: הַפִּיוּט מִשְׁתַּחֲוֶה שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל גִּמְלוֹ לַה' רַעֲהָ תַחַת טוֹבָה.
15 כֶּנֶת חֶבֶל: צִירּוֹף שְׁנֵי כִנּוּיִים לְיִשְׂרָאֵל: כֶּנֶה: לִפִּי תַה', פ, טז. חֶבֶל: לִפִּי דָב', לֵב, ט: 'יַעֲקֹב חֶבֶל
נִחְלָתוֹ'.

18 רִיטוּשׁ...הוֹשְׁבוּ: הוֹכּוּ (=רִיטוּשׁ) וְנִסְגּוּ אַחֲרָיו.
19 שְׁכַחוּ...נֶאֱקָר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁכַחוּ שֶׁה' פָּרַק מֵהֶם עוֹל (=נִפְרָקוּ) הַמְצִירִים (=נוּף) עֵת נִאֲנַחוּ
(=נֶאֱקָר) (שֵׁם, ב, כג).

20 תְּמִימִים: כִּנּוּי לְיִשְׂרָאֵל. דְּבָקוּ: בַּה', לִפִּי דָב', ד, ד. קֶרֶב: כִּנּוּי לַה' לִפִּי תַה' קָמָה, יח: 'קֶרֶב ה'
לְכָל קְרֹאִיו'.

21 כֹּךְ...וַיַּהֲבִלוּ: יר', ב, ה: הַפְּסוּק נִדְרַשׁ בְּפִסִּיקְתָּא שֵׁם, עמ' 240.

22 וְ...בְּשָׁמִי: יֵשׁ, סה, א.

- וְנָה צוֹר תָּמִיד פִּעְלוֹ כִּי כָל דַּרְכֵּי מִשְׁפָּט אֶל אֲמוֹנָה וְאִין עָנֹל צַדִּיק
יִשְׁרָאֵל הוּא
וְנָה לְהַגִּיד כִּי יִשְׂרָאֵל צוֹרִי וְלֹא עוֹלָתָה בְּנִי]
- 25 [בֹּו תוֹחַ] לְתִינוּ / כִּי הוּא תְּהִלָּתִינוּ
יִבְחָר [לְנוּ] אֶת נִחְלָתִינוּ / בְּטָלִי תְּחִיִּיתִינוּ
בְּרוּךְ
(מַחִיָּה)
- ג יְשׁוּעָה אָבוֹת שְׂכָחוּ בָּנִים // וְשָׂתוּ לִיבָם כְּשִׁמְרֵי אָבִינָם
נִיִּרְשָׁתָהּ [לְלֹא] בִּיקְשׁוּ / נִמְצָאתָה וְעוֹרְךָ הִיקְשׁוּ // גִּילּוּלִים נִישְׁקוּ /
וְלֹא לָלוּ עֵישְׁקוּ
30 [יִי עֲזָבוּ] / עַל כֵּן נִעְזְבוּ // רָעוֹת אָהָבוּ / וְטוֹבוֹת אֵיבָבוּ
יִחְדְּדוּ מְרוֹ / וְעַל כָּל אֵלֶּה הִימִירוּ // [לְרַע טוֹ]ב אָמְרוּ / וְאֵיָּה טוֹב לֹא
אָמְרוּ
- כֹּךְ וְלֹא אָמְרוּ אִיָּה יִי הַמַּעֲלָה אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אוֹתָנוּ
בַּמַּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרֵבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא עֲבָר
בָּהּ אִישׁ וְלֹא יֹשֵׁב אָדָם שָׁם
וְנָה הוּי הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלִטּוֹב רַע שָׁמַיִם חוֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחוֹשֶׁךְ
שָׁמַיִם מֵר לְמַתּוֹק וּמַתּוֹק לְמֵר
וְנָה לְמוֹלִיךְ עֲמוֹ | בַּמַּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ
וְנָה אִמְרַת לְאֹדְנִי יִי אַתָּה | טוֹבֵתִי כָּל עֲלִיךְ
35 וְאַתָּה קְדוֹשׁ | יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל
- אֵל נָא
- 23 וְנָה...הוּא: דב' ל.ב.ד.
24 וְנָה...ב.נ.]: תה' צ.ב.טז: הפסוקים מביעים את הרעיון שמשפטי ה' אמת ובני ישראל נענשו משום
שלא שמעו לדבר ה'.
ג תוֹכֵן הַפִּיּוּט: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שָׁכְחוּ אֶת חֲסֵדֵי ה' וְהִקְשׁוּ עֲרֵפֶם לְהַמְרוֹת אֶת פִּיּוֹ.
28 וְשָׂתוּ...אֲבָנִים: ע'י' לְהִלֵּךְ, שו' 61.
29 גִּילּוּלִים נִישְׁקוּ: לְפִי הוֹשַׁע י.ג.ב. לֹא לָלוּ: אִישׁ לְרַעְהוּ.
31 [לְרַע...אָמְרוּ: לְפִי יִשְׂרָאֵל. ה.כ. וְאִיָּה...אָמְרוּ: לְפִי יִר' ו.טז.
32 כָּךְ...שָׁם: יר' ב.ו.
33 וְנָה...לְמֵר: יִשְׂרָאֵל. ה.כ.
34 וְנָה...חֲסֵדוֹ: תה' ק.ל.טז.
35 וְנָה...עֲלִיךְ: שָׁם ט.ב. כָּל הַפְּסוּקִים מְבִיעִים אֶת הָרַעיוֹן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ כְּפִיּוֹי טוֹבָה כְּלִפִּי ה'.

- ד כָּאֲדוֹן וְלֹא אָדָם / כָּאֵל וְלֹא אִישׁ // פְּעַמִּים שְׁלוֹשׁ תִּפְעַל עִים אִישׁ
וְכֵן לֹא פְעַלְתָּה בְּעִיר בֶּן אִישׁ // כָּמָה אֵף הָאֲרֻכָּתָה לְמִצּוֹא כָּה אִישׁ
אִם שׁוֹמֵיעַ לְקוֹל דְּבָרָךְ // וּמֵאֲמִין לְדִבְרֵי נְבִיא דְּבוּרָךְ
לְשׁוֹב וּלְיִנְהוּג בְּרַחֲמֵי דְּוִבְרָךְ 40
לְסִלּוֹחַ כְּשׁוֹמֵיעַ דִּיבּוּרָךְ // בְּהִשְׁמִיעֶךָ סִלְחָתִי כְּדִבְרָךְ
דְּבָרָךְ לְעוֹלָם / נִיצֵב בְּעוֹלָם // וּמַעְמִיד עוֹלָם / יְיָ עוֹלָם (קְדוֹשׁ)
- ה אִישׁ אֲשֶׁר מְכַל בְּחֻכְמָה נִישְׁתַּבַּח // בְּאַמַּת לְמִיתִים מִן הַחַיִּים שִׁיבַח
בֶּן חֲלָקִיָּה שִׁמְעַה לְחַיִּים שְׁמָעוּ וְלֹא שְׁמָעוּ // וְכֵן בְּתִי שָׁח לְעִצְמוֹת
יְבִשׁוֹת שְׁמָעוּ וְשְׁמָעוּ 45
גְּאֻנוֹה עֵטוֹ / וְשִׁמְנוּ וּבְעֵטוֹ // [חֹטֵא] אוֹ וְחֹטְאוֹ / וְאוֹזֵן לֹא הִיטוֹ
דִּיבְרָתָה לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ אִפִּי // וְלֹא אֶקְצוֹף אוֹלִי יִשְׁמָעוּ לְדִבְרֵי פִי
(— — — — —)

לעולם תוערין

אל נא

וְשִׁמְעוּ דְּבַר יְיָ / ...[הַחֲקוּ] קִים עַל כֶּף יָד יְיָ

- ד תוכן הפיוט: אף על פי שחטאו ישראל דבר ה' ניצב לעולם: להתנהג במידת החסד ולסלוח להם.
- 37 כאדון...איש: לפי איוב לג, כט: 'הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר, להשיב נפשו מני שחת'.
- 38 וכן...איש: ה' האריך אפו למצוא בירושלים (עיר בן-איש): 'איש עושה משפט ומבקש אמונה' (יר', ה, א). בן איש: כינוי לדוד, בן איש — בן ישי, לפי שמ"א יז, יב: ודוד בן איש אפרתי'.
- 40 ברחמי דוברך: במידת הרחמים כמנהגך (=דוברך). השווה קרובה קיד, שו' 21, ודורש דוברך — כדברך.
- 41 לסלוח...כדברך: לפי במ' יד, כ.
- 42 דברך...בעולם: לפי תה' קיט, פט: השווה קרובת 'דבריו', שו' 27.
- 43–44 איש...נישתבח: שלמה המלך. באמת...שיבח: לפי קה' ד, ב: 'ושבח אני את המתים...מן החיים'. השווה פסיו"ר, שמעו, קלב ע"ב: [ד"א שמעו דבר ה'] אמר שלמה, ושבח אני את המתים שכבר מתו. למה אמר להם ירמיהו שמעו דבר ה' בית יעקב? — אלא אמר להם, שמעו עד שאתם חיים עד שלא תמותו, שאני יודע שאם אין אתם שומעים את דבר ה' עכשיו, עתידים אתם לשמוע משתמותו ותעשו עצמות יבשות, שנאמר העצמות היבשות שמעו דבר ה' (יח' לז, ד).
- 44 בן חלקיה: ירמיהו. בן בוז': יחזקאל שניבא לעצמות היבשות והן שמעו לדבריו, לפי יח' לז, י.
- 45 ושמנו ובעטו: לפי דב' לב, טו: 'וישמן ישרון ויבעטו'.
- 46 דיברתה...אפי: לפי יש' מח, ט.

- 150 (ש'מעו דבר) אומר מה יהי בסוף מראש // ק.....ות ראש
בערו מכם שורש פורה ראש // [טרם....ת] לי לכל ראש
- (ש'מעו דבר) גוזיר וכורה לכם אוזן //אוזן
דחו מכם ערלת האוזן // טרם תיקן[ראו ויעלם אוזן]
- (ש'מעו דבר) הנופית בכם נר עיין // פיקחו בתשובה לו עיין
לא תתורו אחר עיין // טרם תהוא כאפס וכאיין 55
- (ש'מעו דבר) זה השם לאדם פה // להודות ולברך שמו [בפה]
חשו נא מנבלות פה // טרם עליכם יפצו צרים פה
- (ש'מעו דבר) טוענ[כם ע]ל כתפות צנאר // הכניעו לפניו עורף צנאר
ייראוהו מללך נטויות [צנאר // ט]רם ישקוד על צנאר
- (ש'מעו דבר) פי הוא יוצר יחד כל לב // שפכו לפניו [כמים לב]
[ל]... שמיר תשימו [לב] // טרם דנויי יהי כל לב
- (ש'מעו דבר) מושע.... בחוזק יד // שאו נא אליו כפנים ויד
נקו דמים מכל יד // טרם במחמדכם [צר?] פרוש יד

- 1 תוכן הפיוט: בנוי לפי סימן א"ב על איברי האדם מן הראש עד הרגליים. כל בית מתחיל ב'שמעו דבר ה'. יוצר כל איבר, מזהיר על התשובה ותיקון האיבר טרם ייענש כל איבר. הפיוט מקביל לפסיקתא, נחמו, עמ' 279, הנה לדוגמה: 'חטאו בראש ולקו בראש ומתנחמים בראש, חטאו בראש, נתנה ראש ונשובה מצרימה (במ' יד.), לקו בראש, כל ראש לחלי (יש' א,ה), ומתנחמים בראש, ויעבר מלכם לפנייהם וה' בראשם (מיכה ב,ג)', וכן כסדר על כל איברי הגוף; ע"י גם פסי"ר, אנכי, קנו ע"א.
- 49 [החקוקים...ה': כינוי לישראל לפי יש' מט,טז: 'והן על כפים חקתיך'.
51 בערו...ראש: לפי דב' כט,יז. [טרם...ראש: לפי יש' א,ה.
52 גוזיר...אוזן: לפי תה' מ,ז.
53 דחו...האוזן: לפי יר' ו,י.
54 נר עיין: מאור העינים.
55 ולא...עיין: לפי במ' טו,לט. טרם...וכאיין: לפי יש' מא,יב.
56 השם...פה: לפי שמ' ד,יא.
57 חשו: שתקו. טרם...פה: לפי איכה ב,טז.
58 טוענכם...צואר: לפי יש' מט,כב.
59 ייראוהו...[צואר: לפי יש' ג,טז. ישקוד: יקשר, לפי איכה א,יד.
60 כי...לב: לפי תה' לג,טו.
61 שמיר תשימו: לפי זכ' ז,יב: 'ולכם שמו שמיר משמוע'. טרם...לב: לפי יש' א,ה.
62 שאו...ויד: לפי איכה ב,יט.
63 נקו...יד: לפי יש' א,טו. טרם...יד: איכה א,י.

(שְׁמַעוּ דְּבַר) סוּכְלֶכֶם כְּמִנְיָן // וְכַעֲרִימָה מִשָּׁל בְּכֶם בְּטָן
עִינֵי... כִּי תִשְׁמְרוּ בְּטָן // טָרָם]....לְצָבוֹת בְּטָן

65

(שְׁמַעוּ דְּבַר) פּוֹדֶכֶם עַל יַד שְׁנֵי שְׂדִים // מִיִּנְיָקֶם מֵאֲבָנִים בְּ[מִשְׁדִּים]
צ...צִידָקָת עֲתִיקִי מִשְׁדִּים // טָרָם תִּסְפְּדוּ עַל שְׂדִים

(שְׁמַעוּ דְּבַר) קוֹשֶׁר לָכֶם... [בְּרִית] // הֵבֵא עִמָּכֶם בְּשָׁבוּעַת הַבְּרִית
ר.... בְּלִי לְהַפֵּר בְּרִית // טָרָם תִּנְפְּר בְּרִית]

(שְׁמַעוּ דְּבַר) שׁוֹמְרֵכֶם מִיִּנְיָגוֹף רְגִלִּים // וְכוֹנְנִי [כֶּם]...רְגִלִּים
תִּחְסְכוּ מִ[רַע רְגִלִּים] // טָרָם בְּשָׁבִי יִתְנַפְּפוּ רְגִלִּים

70

[נוסח אחר]

שְׁמַעוּ אוֹמֵר מָה יִהְיֶה בְּסוֹף כְּרָאשׁ // דַּת הַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל רֹאשׁ
בְּעָרוֹ מִכֶּם שְׁדֵשׁ פָּרָה רֹאשׁ // פֶּן יִסְפַּח בְּכֶם חָלִי לְכָל רֹאשׁ פֶּז

שְׁמַעוּ גִּילּוֹף דַּת הַנִּשְׁמַעַת בְּאֵזֶן // לְדַכְרוּ הַטּוֹ אוֹזֶן
דָּחוּ מִכֶּם עֲרֵלַת אֵזֶן // פֶּן תִּזְעַקוּ וַיַּעֲלֶם אֵזֶן

פז

75

שְׁמַעוּ דְּבַר הַנְּחַמְדַּת בְּעֵין // לְדַכְרוּ פִּקְחוֹ עֵין
(ו.....) // פֶּן תִּהְיֶי לְאֶפֶס וּלְאֵין

פז

שְׁמַעוּ דְּבַר זְכוּרָה בְּפֶה // אֲשֶׁר דִּיבֵּר לְצִיר פֶּה אֶל פֶּה
חֲדָלוּ לָכֶם מִנְּבָלוֹת פֶּה // פֶּן תֵּאָכְלוּ בְּכָל פֶּה

שמעו... כְּמִנְיָן]: יש' מו.ג. וכערימה... בטן: לפי שה"ש ז.ג.: 'בטן ערימת חיטים' שנדרש,
כשהש"ר שם, על ישראל. משל: המשיל.

64

תשמרו בטן: לפי מש' כב, יח, רמז לשמירת מצוות ודברי תורה, עי' עירובין נד ע"א. טר[ם]...
בטן: לפי במ' ה.כב.

65

שמעו... שד[ים]: כינוי למשה ואהרן שהוציאו את בני ישראל ממצרים, עי' לעיל בקרובה לפסח
(שה"ש), שו' 73. מיניקכם... משדים]: רמז להוצאת המים מהסלע, לפי תה' עח, טז, דב' לב, יג.

66

צידקת... משדיים: לפי יש' כח, ט. טר[ם]... שדיים: לפי יש' לב, יב.

67

שומרכם... רגליים: לפי תה' צא, יא-יב.

70

טרם... רגליים: יר' יג, טז.

71

81-72 מכאן ואילך נוסח כת"י איט של הפיוט הקודם, עיבוד מאוחר וחקיקויי ליניי (מ. זולאי).

72

דת... ראש: דת ה', לפי דהי"א כט, יא.

72

פז: פזמון, גוף הפזמון חסר.

73

גילוף דת: כינוי ללוחות הברית, לפי שמ' לב, טז.

74

הנחמדת בעין: לפי תה' יט, ט.

76

אשר... פה: לפי במ' יב, ח.

78

80 שְׁמַעוּ טַעַם מְשׁוּלָה בְּשָׂדִים // גְּמוּלִי מִחֶלֶב עֲתִיקִי מִשְׁדִּים
וְאַל תִּפְנוּ לְמַעַשׂ צִימוּקֵי שְׂדִים // פֶּן תִּסְפְּדוּ עַל שְׂדִים
(— — — — —)

[וב]כן מה מצאו אבותי[כם בי עול]

[מה] אָנוּן אֵינִי אֶתְכֶם

185	מָה אֲמַרְתֶּם	וְלֹא אֵיפְנָנִי	מָה בִקְשַׁתֶּם	וְלֹא בָרָאתִי
	[מָה] גִּזְרְתֶּם	וְלֹא גָמַרְתִּי	מָה דָּ[רשׁ]תֶּם	וְלֹא דִבַּרְתִּי
	מָה הִירֵהֲרַתֶּם	וְלֹא הִגַּדְתִּי	מָה נִחַמְדַּתֶּם	וְלֹא הִמְצַאתִי
	מָה זֹ...תֶם	וְלֹא זִיכִּירְתִּי	מָה חִשְׁבַּתֶּם	וְלֹא חִידְשַׁתִּי
	מָה טַעַמְתֶּם	וְלֹא [ט...תִּי]	מָה יַעֲצַתֶּם	וְלֹא יִדְעַתִּי
90	מָה כְּמַהֲתֶם	וְלֹא כִילְפַלְתִּי	מָה לִיבְכַתֶּם	וְלֹא לִינִיתִי
	מָה מִילַלְתֶּם	וְלֹא מִילֵאתִי	מָה נִיתְאַוּוִיתֶם	וְלֹא נָתַתִּי
	מָה סָחַתֶּם	וְלֹא שִׁיכְ[תִּי]	מָה עֲנִיתֶם	וְלֹא עֲשִׂיתִי
	מָה פָעַלְתֶּם	וְלֹא פָקַדְתִּי	מָה צִיפִיתֶם	וְלֹא צִפִּיתִי
	מָה קָרַאתֶם	וְלֹא קָשַׁבְתִּי	מָה רָצִיתֶם	וְלֹא רָעִיתִי
95	מָה שָׁאֲלַתֶּם	וְלֹא שִׁוִּיתִי	מָה תִבְעַתֶּם	וְלֹא תִכְנַתִּי

וְלֹא אֲמַרְוּ אֵיזָה יִי / וְאֵתָה הוּא יִי

- 80 משולה בשדים: כנסת ישראל לפי שהש"ר ח, ח; עי' בתרגום וברש"י שם. גמולי...משדים: יש' כח, ט.
- 81 ואל...שדים: לפי הושע ט, יד, ר"ל כמעשי אפרים הרעים.
- 83-84 מצורת הפתיחות בשו' 49, 96 נ"ל שאף כאן צ"ל: מה מצאו בי עול אבותיכם / ומה און איניתו אתכם. וגוף הפיוט מתחיל ב'מה אמרתם' (ועדיין לא הוברר אם כל אותן הפתיחות שיש בהן חרוז ליניי הן). און איניתי: לפי מש' יב, כא: 'לא יאנה לצדיק כל און'. איפננתי: אפנן — עשייה כהלכה, מקביל ל'בראתי', עי' עיוני לשון, עמ' קעא.
- 85 ד...תם: השלמתי 'דרשתם', מקביל ל'בקשתם'.
- 87 הגד[תִּי]: מ. זולאי מציע להשלים: הגיתי.
- 88 ז...תם: אוצ"ל: זממתם, מקביל להרהרתם, חשבתם. בכ"י ספק: זמירתם.
- 89 [ט...תִּי]: אולי צריך להשלים: טיעמתי, עי' לעיל קרובה ח, שו' 54: 'בטוב אשר למו טיעמתה'.
- 90 מה...ליויתי: לפעל 'לבב' כמה מובנים. כאן מובנו דיבור או רצון, ופירושו: מה רציתם בלבבכם, ליויתי, השתתפתי להוציא לפועל, מקביל לחלק הראשון 'מה כמהתם ולא כילכלתי', עי' עיוני לשון, עמ' רב; לעיל קרובה ח, שו' 53.
- 92 שיכ[...תִּי]: ב. קלאר מציע: שיכלתי (מחקרים, עמ' 136) כמו: השכלתי.
- 94 רעיתי: במובן דואג ומכלכל לפי בר', מח, טו: 'ה' הרעה אותי'.
- 95 שיויתי: מיהרתי למלא את שאלתכם, בקשתכם, מקביל ל'ולא תכנתי', עי' ילון, פרקי לשון, עמ' 235.

21	אֲשֶׁר אֶמְרָתְךָ צְרוּפָה	אֲשֶׁר בְּרִיתְךָ חֲתוּמָה
	אֲשֶׁר גִּזְרָתְךָ קִיּוּמָה	אֲשֶׁר דִּבְרָתְךָ נְהוּגָה
	אֲשֶׁר הִדְרָתְךָ מְנוּחָה	אֲשֶׁר נִוְחִיקָתְךָ רַחֲבָה
100	אֲשֶׁר זְכִירָתְךָ מְצוּנָה	אֲשֶׁר חֲנִינָתְךָ יְדוּעָה
	אֲשֶׁר טוֹבָתְךָ פְּרוּעָה	אֲשֶׁר יִרְאָתְךָ טְהוּרָה
	אֲשֶׁר כְּתִירָתְךָ כְּלוּלָה	אֲשֶׁר לִינוּיָתְךָ לְמוֹדָה
	אֲשֶׁר מִתְנַתְךָ מְרוּבָה	אֲשֶׁר נְחִייתְךָ יִשְׂרָה
	אֲשֶׁר סְקִירָתְךָ עֲלוּמָה	אֲשֶׁר עֲנוּתְךָ מְסוּגָה
105	אֲשֶׁר פְּקוּדָתְךָ שְׁ[לֹמָה]	אֲשֶׁר צִדְקָתְךָ מְתוּלָה
	אֲשֶׁר קְרִיאָתְךָ קְרוּבָה	אֲשֶׁר רְצִייתְךָ עֲשׂוּיָה
	אֲשֶׁר שְׂכִינָתְךָ מְצוּאָה	אֲשֶׁר תַּפְאֲרָתְךָ תְּמוּדָה

31	תּוֹרָתְךָ תּוֹצִיא מְשָׁלִם	יְחֻמִּיךָ ... [מק...]
	צִדְקָתְךָ תַּצְמִיחַ מִפִּיתְּחָךְ	עֲלִייתְךָ ... [משעיר]
110	נְטִייתְךָ תִּמְתְּ[ח מ...]	לְהַשְׁמִיעַ קוֹל מְכֻרָבִים
	יְמִינְךָ תַּחֲסוּף [מ]טוֹר	חִילְךָ יִדְוַע מִי[...]
	[ו.....מ]הר	דְּבָרְךָ יִשְׁמַע מִגֵּן

בְּרַכְתְּךָ [תְּצוּל] צֶל מֶאֱרֶץ

ח	מֶאֱרֶץ לְיוֹשְׁבֶיהָ].. [א]שֶׁר בָּהֶם / מִינְהָרוֹת וְשִׁטְפֵיהֶם / מְשָׁמִים
115	וְכָל צִיבָאוֹתֵיהֶם / [מ]....הם / מַחִיּוֹת וְאוֹפִנֵיהֶם / מְנַהֲרוֹת אֵשׁ
	וְזִיקָהֶם / מִיִּסוּד קֶד[וֹשִׁים]....כֹּכ וְקֶרָא

- 99 מְנוּחָה: נָאָה, עִי' לַעִיל קְרוּבָה פּוּ, שׁו' 102.
- 101 פְּרוּעָה: מְשׁוּלֵמָה.
- 102 כְּתִירָתְךָ: כְּתָרְךָ, מְלֻכּוּתְךָ, לִיוּוִיתְךָ: לִיוּוִיךָ, וְאוֹלֵי לִיוּוִיתְךָ לְפִי מְשָׁלִי א, ט; ד, ט, כִּינוּי לַחֲכָמָה.
- לְמוֹדָה: רְגִילָה, אוּ בְמוֹכֵן לִימּוּד.
- 103 נְחִייתְךָ יִשְׂרָה: לְפִי תֵה' כּו, יא: 'נִנְחָנִי בְאוֹרַח מִיִּשְׂרָאֵל.
- 104 סְקִירָתְךָ: הַשְׁגָּחָתְךָ, עֲלוּמָה: נַעֲלַמְתָּ וְאִינָה גְלוּיָה לְעִין. מְסוּגָה: אוֹלֵי מְשׁוֹרֵשׁ 'סָגָה' 'שְׁגָה' — מְרוּבָה.
- 105 שְׁ[לֹמָה]: בְּכַת"י קֶלֶט: שְׁלִימָה, מ. זוֹלָאֵי מְשַׁעַר שְׁצ"ל: שְׁלֹמָה, לְפִי יִש' ס, יז: 'יִשְׁמָתִי פְקִידָתְךָ שְׁלוֹם'. וְאִין כָּאן שֶׁם כִּי אִם תּוֹאֵר, וְכֵן בְּקְרוּבָה לוּ, שׁו' 38: 'שְׁלֹמִיךָ תִּנְחָה בְּמִיִּשְׁוֹר', עִי' עִיוֵּנִי לְשׁוֹן, עִמ' רַטוּ. מְתוּלָה: נַעֲלָה, מְרוּמָמָה. עִי' קְרוּבָה קֵב, שׁו' 44: 'תְּלוּ רֹאשׁ'.
107 תְּמוּדָה: מְתַמְדָּה, מִן 'תְּמִיד'.
108 תּוֹרָתְךָ...מְשָׁלִם: לְפִי יִש' ב, ג: 'כִּי מְצִיִן תִּצָּא תּוֹרָה'.

ט [א...] שַׁעֲשׁוּעִים / בְּרִית... [עים / ג...] לְשׁוֹמְעִים / דִּיגְלֵי מוֹשִׁיעִים
[ה...] מִשְׁמִיעִים / ו... / [ז...] לִמְשׁוֹעִים / חֵי בְּחִיּוֹת קוֹ(דֶּשׁ)
לעומתם

120 [ט]...אלים / י... / [כ...] מְמַלְלִים / לְשִׁמּוֹ מִהֲלָלִים
[מ]...לים / נִיצִיּוֹ... / סִיגָל בְּנֵי אֵילִים / עוֹז שִׁמּוֹ מְסַלְסְלִים
פעמים

[פ]... / צ... / ק... רִאשׁוֹן / רְצוּיִים כְּאִישׁוֹן
[ש]... / ש... / [ת]... / תוֹקֶף קוֹל יִשְׂרוּק
ל[היות] 125

שרידים נוספים לשמעו

ז ל[חן] דברי תועה
שִׁמַּע אֲשֶׁמָּה אֶן אֶל[נ]ל אֶצְנוּ וְשִׁמְעֵנוּ
וְשִׁמַּע בְּרָכָה בִּינָה בְּאוֹנִם] בְּזִינוּ וְלֹא שִׁמְעֵנוּ
שִׁמַּע גָּנְאִי גִסוֹת גְּזִילָה גְּנִיכָה גִשְׁנוּ וְשִׁמְעֵנוּ
וְשִׁמַּע דִּיבּוּר דָּעָה דִּיעָה דִּין דְּחִינוּ וְלֹא שִׁמְעֵנוּ 5
שִׁמַּע הֲרִיגָה הֲרִיסָה הֲדִיפָה הוֹתֵל הִלְכְּנוּ וְשִׁמְעֵנוּ
וְשִׁמַּע וְדָאִי וִיכּוּחַ... .. נִיעֲדָנוּ וְלֹא שִׁמְעֵנוּ
שִׁמַּע ז... זַעַם זָמָה זָנוֹת זָדְנוּ וְשִׁמְעֵנוּ
וְשִׁמַּע ח... חֲכָמָה חֲזוֹן חִלְפָנוּ וְלֹא שִׁמְעֵנוּ
שִׁמַּע ט... טְנוּף [ט]וּמָאָה טְעִינוּ וְשִׁמְעֵנוּ 10
וְשִׁמַּע יצ[ר]... ה... יַעֲצָנוּ וְלֹא שִׁמְעֵנוּ
שִׁמַּע כְּתָב... כְּתָבְנוּ וְשִׁמְעֵנוּ
וְשִׁמַּע ל... זָדְנוּ וְלֹא שִׁמְעֵנוּ

ז תוכן הפיוט: בסימן א"ב עד אות ל, חוזר על הרעיון שבני ישראל היו כפויי טובה ולא רצו לשמוע לדבר ה', וילכו אחר ההבל ויהבלו.
1 ל[חן]...תועה: הלחן — הניגון — לפי פיוט 'תועה' בקרובת 'דברי' — עי' שריד א מקרובות נוספות לדברי, שו' 2, גם המבנה והתוכן בשניהם דומים.
6 הותל: לפי יש' מדכ, יתכן שזהו שם על משקל הותל, או 'התול' — התולים, לפי איוב יז,ב.
7 ודאי: כתיב מאוחר וצ"ל: ודיי, וכן בשו' 4: גנאי, צ"ל: גניי.

- ח סילוק אחר לשמעו דרבי ינאי
15 תעו אז בפתרוס וכמו לא ניתבוננתי / כי בבית עמרם צפיתי
והמירו על ים ועל פשע עברתי / כי באריה וזאב נחקדשתי
חטאו במעשה עגל ולחטאתם נשאתי / כי במטה לוי צפיתי
סטו בשטים וצחנתם כפרתי / כי במקנא נישענתי
מרו בדיבת ארץ ולעוונם סלחתי / כי בכלב וביהושע נחמתי
20 ועויו בציון ונביא שלחתי / ועד אחד תבעתי / וכס לא מצאתי
והינני קראתי / ולא נעניתי / וניראיתי כגבור לא יוכל להושיע ומהם
נעליתי / ובייתי עזבתי / ונחלתי נטשתי / ומעל פני שילחתי / ולמענם
לכלל שולחתי / וגלותם לויתי / ועת בנהרות נזכרתי / ברחמים
שכתי / וברית ראשונים זכרתי / ורחמים נתתי / וכבבוד נראיתי /
25 ויד גליתי / וגלותם הישכתי / ואותם הושעתי / וטובי השמעתי /
ובקדושים נתקדשתי / וממעלה וממטה נתפארתי / כסוד אלי קודש כל
- ח תוכן הסילוק: דומה לתה' קו. הפייטן מונה את חטאי ישראל במדבר ובימי בית ראשון וחורבנו,
ובכל זאת ריחם ה' עליהם, וזכר להם ברית ראשונים והשיבם מגלותם.
15 תעו... צפיתי: ה' לא התבונן במעשיהם הרעים של בני ישראל במצרים וגאלם בזכות משה בן
עמרם. פתרוס: כינוי למצרים. עי' קרובה נג, שו' 59, לפי יר' מד, טו.
16 והמירו... ניתקדשתי: בני ישראל חטאו על הים, השווה ספרי במדבר, פיסקא פד, עמ' 82: 'ר'
אליעזר אומר, עבודה זרה עברה בים עם ישראל, ואיזה זה? — פסלו של מיכה: סנהדרין כג
ע"ב. וה' מחל להם כי באריה — נחשון משבט יהודה, (לפי בר' מט, ט: גור אריה יהודה), ובזאב
— כינוי לשבט בנימין (לפי בר' שם, כז: 'בנימין זאב יטרף') שירדו לים תחילה, השווה
מכילתא בשלח פ"ה, עמ' 104–107: 'ר' מאיר אומר... כשעמדו שבטים על הים, זה אומר, אני
יורד תחילה לים, וזה אומר, אני יורד תחילה לים. מתוך שהיו עומדין וצוהבין קפץ שבטו של
בנימין וירד לים תחילה... מה שכר יטלו בני בנימין שירדו לים תחילה? — שרת שכינה בחלקו
שנאמר, בנימין זאב יטרף (שם). ור' יהודה אומר... קפץ נחשון בן עמינדב ונפל לים, ומה שכר
נטלו שבטו של יהודה... יהודה זכה למלכות... אמר להם הקב"ה, מי שקידש שמי על הים
יבוא וימשול על ישראל; סוטה לו ע"ב: הפייטן צירף כאן את שתי הדעות, של ר' מאיר ור'
יהודה על שני השבטים.
17 במטה לוי: שלא חטאו בעגל.
18 בשטים: לפי במ' כה, א. במקנא: פינחס, אשר קנא לאלהיו (שם, יב).
19 בדיבת ארץ: חטא המרגלים.
20 ועויו... מצאתי: השווה קרובת 'דברי', שו' 44–45.
21 והינני... נעניתי: לפי יש' נב, וניראיתי... להושיע: לפי יר' יד, ט. ומהם נעליתי: לפי יח' טג.
22 ובייתי... נטשתי: לפי שם יב, ו. ולמענם שולחתי: לפי יש' מג, יד.
23 וגלותם לויתי: כביכול השכינה גלתה בבלה, לפי בבלי מגילה כט ע"א, ועי' בפירוש הרד"ק
ליש' שם. ועת... שבתי: לפי תה' קלז, א: 'על נהרות בבל שם ישבנו גם ככינו בזכרנו את ציון'.
24 וברית... זכרתי: לפי וי' כו, מה.

[נוסח אחר]

תעו בפתרוס ובמו לא התבוננתי / כי בבית עמרם בחרתי
 מדוע על הים מענם שעתי / כי בזאב וגור וספן ואילה עזרתי
 ובמסה ובמריכה מרו ומזנב עליהם שילחתי / כי בקרני ראם שלחתי
 ובלוחך חטאו וצואתם רחצתי / כי במחנה לוייה רציתי
 ועזו בשבטים ועונם סלחתי / כי במקנא רציתי
 ומעבר לירדן בחרם מעלו ואתם לא כליתי / כי במעש בן נון בחרתי
 ובציון חרשו אוזן ומענם שמעתי / ובהפוכה ביקש איתן חמשים וצג
 עד עשרה כי אתו הודעתי / ובציון בקשתי אחד ולא מצאתי / לכן
 ביתי עזבתי / ונחלתי נטשתי / ואתם בגולה שלחתי / ובעבורם לככל
 שילחתי / וכסאי בעילם שמתי / עתה אקום בנחמתי / עתה ארומם
 עתה אנשא כנמתי / ובצבאות מעלה ומטה נתקדשתי / ככת וקרא
 זה אל זה

קרובות לשבעה דנחמתא

קכו / קדושתא לשבת נחמו¹

תוכן הקרובה: נשאר ממנה שרידים בלבד, אבל ייתכן שהשריד השני מקדושתא לשבת נחמו הוא המשכה. הקרובה מכילה ענייני נחמה. הפייטן מתפלל להפיכת אבל תשעה באב ליום ששון ושמחה, ואת פסוקי מגילת איכה לפסוקי נחמה וישועה.

ד

שתי נחמות לשתי בכיות / אמרתה נחמו [נחמו] עמה

- 29 וספן: שבט זבולן. לפי בר' מט, יג, ואילה: שבט נפתלי, לפי שם, כא.
 30 ובמסה ובמריכה: לפי שם' יז, ומזנב: עמלק, בקרני ראם: שבט יוסף, לפי דב' לג, יז.
 31 ובלוחך: כינוי לעגל, לפי במ' כב, ד: 'כלחך השור'; עי' לעיל, שו' 17.
 32 ועזו בשבטים: צ"ל: ועזו בשטים, עי' לעיל, שו' 18.
 33 ומעבר...בחרתי: רמז לעכן, לפי יהו' ז.
 34 ובהפוכה...הודעתי: רמז למהפכת סדום ותפילת אברהם (=איתן) לפי בר' יח, כג–לג.
 35 הודעתי: צ"ל: ידעתי, לפי בר' שם, יט (מ. זולאי).
 36 ביתי...נטשתי: לפי יר' יב, ז, ובעבורם...שילחתי: עי' לעיל, שו' 22, 23.
 37 וכסאי...שמתי: לפי יר' מט, לח. בנחמתי: קרי: כנחמתי (מ. זולאי). עתה...אנשא: לפי יש' לג, י.
 2 שתי...עמה: השווה פסי"ר ל, קמא ע"א: 'דבר אחר נחמו נחמו, למה שני פעמים? — אלא